

พัฒนาการของระบบทุนข้ามชาติ

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์*

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ความสัมพันธ์ระหว่างโลกที่หนึ่งกับโลกที่สามเป็นไปอย่างไม่เสมอภาค ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เนื่องจากความเหนือกว่าด้านเทคโนโลยีทั้งทางการทหารและอุตสาหกรรม โลกที่หนึ่งได้เข้าครอบครองประเทศโลกที่สามโดยตรงในยุคอาณานิคม และปัจจุบันได้ครอบงำทางเศรษฐกิจต่อประเทศโลกที่สามโดยผ่านบริษัทข้ามชาติทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และทางการเงินในยุคอาณานิคมใหม่ โลกที่สามอย่างที่เรารู้จักกันทุกวันนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม ภายใต้ระบบทุนนิยมข้ามชาติ ขณะที่โลกที่หนึ่งพัฒนาเศรษฐกิจไปอย่างรวดเร็วแล้ว โลกที่สามกลับ

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ตกอยู่ในสภาพที่ล้าหลังและพึ่งพาทางเศรษฐกิจโลกที่หนึ่งมากยิ่งขึ้น

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะกล่าวถึงพัฒนาการของระบบทุนนิยมในเชิงประวัติศาสตร์ที่ดำเนินไปพร้อมกับ “การปฏิวัติอุตสาหกรรม 3 ครั้ง” พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่มีต่อโลกในวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อประเทศในโลกที่สาม

๑. ทุนนิยมเชิงพาณิชย์กับการก่อตัวของลัทธิอาณานิคม

ระยะแรก (ค.ศ. 1400-1770) เริ่มต้นขึ้นเมื่อยุโรปเข้าสู่ยุคทุนนิยมเชิงพาณิชย์ (Commercial Capitalism หรือ Mercantilism) ผลกระทบครั้งแรกของระบบทุนนิยมตะวันตกที่มีต่อยุโรปตะวันออก เกิดขึ้นก่อนการเดินทางของโคลัมบัสไปยังอเมริกา และก่อนการเดินทางของวาสโก ดา กามา (Vasco da Gama) มายังเอเชีย ในระยะนี้การลงทุนส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่การประกอบการเชิงพาณิชย์ พ่อค้าชาวยุโรปจะรวมตัวกันเป็นบริษัทร่วมและได้รับพระบรมราชานุญาตให้ผูกขาดการค้า โดยมีสิทธิประโยชน์ในดินแดนที่เป็นอาณานิคมบางแห่งในทวีปอื่น ในระยะนี้เศรษฐกิจของยุโรปตะวันตกยังไม่ได้พัฒนาเต็มที่ และยังไม่มีการล่าอาณานิคมที่จะครอบครองโลก อาณานิคมส่วนใหญ่จำกัดอยู่แต่เพียงเฉพาะทวีปอเมริกาซึ่งเป็นโลกใหม่ ตะวันออกกลางและแอฟริกาได้รับผลกระทบในเรื่องการค้าทาส แต่อิทธิพลตะวันตกต่อดินแดนส่วนนี้ของโลกยังจำกัดอยู่เฉพาะตามชายฝั่งเท่านั้น พื้นที่ของทวีปเอเชียส่วนใหญ่ยังไม่ถูกรบกวนในระยะนี้

๒. ทุนนิยมอุตสาหกรรมกับการจางคลายของลัทธิอาณานิคม

ระยะที่สอง (ค.ศ. 1770-1870) ยุโรปเข้าสู่ยุคทุนนิยมอุตสาหกรรม การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 และ 18 ก่อให้เกิด “การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 1” ขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องของเครื่องจักรกล โดยเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1770 ที่ประเทศอังกฤษก่อนและต่อมาได้แพร่ขยายไปยังส่วนอื่นของยุโรปตะวันตก พร้อมกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งแรก ผลกำไรและ

การสะสมทุนจากยุคทุนนิยมเชิงพาณิชย์ก่อนหน้านี้ ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ในอังกฤษมีการสะสมเงินทุนเป็นอันมาก จากผลกำไรทางการค้าในทวีปอเมริกา แอฟริกา และอินเดีย ในระยะนี้บริษัทอุตสาหกรรมของยุโรปได้ส่งสินค้าออกด้านอุตสาหกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนกับวัตถุดิบจากทวีปอื่น บทบาททางประวัติศาสตร์ของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งนี้ คือการเตรียมยุโรปโดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษ ด้วยกำลังทางเศรษฐกิจและการทหารที่จำเป็นสำหรับการครอบครองโลก

การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งแรกก่อให้เกิดลัทธิขยายดินแดนของยุโรป การประดิษฐ์คิดค้นทางวิทยาศาสตร์มีปฏิสัมพันธ์กับการเพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจ การคิดค้นในอุตสาหกรรมหนึ่งได้กระตุ้นให้เกิดการคิดค้นในอีกอุตสาหกรรมหนึ่ง การเพิ่มผลผลิตอันเนื่องมาจากการค้นพบเทคโนโลยีใหม่ ๆ และความก้าวหน้าในวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ ทำให้ประชากรของยุโรปเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และส่งผลให้เกิดการอพยพไปยังทวีปอื่น

การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งแรกได้ให้กำเนิดเรือกลไฟและรถไฟซึ่งจำเป็นต่อการขนส่งประชากรจำนวนมากในการข้ามมหาสมุทรและข้ามทวีป และด้วยยาแผนใหม่ผู้อพยพชาวยุโรปสามารถเอาชนะโรคเขตร้อนซึ่งเคยคร่าชีวิตนักเดินทางชาวยุโรปรุ่นก่อน ๆ ชาวยุโรปเหล่านี้มีเทคโนโลยีทางการทหารที่เหนือกว่าคนในทวีปอื่น เมื่อวาสโก ดา กามา ปราบกฏตัวขึ้นครั้งแรกในทวีปเอเชีย เขามาพร้อมกับเรือรบและปืนใหญ่ การพัฒนาเทคโนโลยีการเดินทางเรือและการทหารดำเนินไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง

การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งแรกได้ให้พลังกำลังที่สำคัญยิ่งแก่ยุโรปในการเข้าไปเปิดดินแดนทวีปอื่นและดักดวงทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ โรงงานของยุโรปได้ส่งออกสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งมีราคาถูกกว่าและมักจะมีคุณภาพดีกว่าสินค้าหัตถกรรมของเอเชียและแอฟริกา เรื่องที่น่าสนใจยิ่งก็คือว่าพลังทางเศรษฐกิจและทางทหารที่เข้มแข็งนี้ กลับลดความจำเป็นของยุโรปในการล่าอาณานิคมลง อังกฤษซึ่งเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจเพียงประเทศเดียวในขณะนั้น ได้ล้าหน้าประเทศอื่นทางด้านอุตสาหกรรมไปมาก จนกระทั่งหมดความจำเป็นในการมีอาณานิคมเพื่อเป็นตลาดสินค้าของตน

ภายใต้สภาวะการณ์เช่นนี้ อังกฤษได้เฝ้าระวังสองหลัก “การแข่งขันระหว่างประเทศ” และ “การค้าเสรี” อาดัม สมิท (Adam Smith) และเดวิด ริคาร์โด (David Ricardo) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษที่สำคัญในยุคนั้น ได้เสนอปรัชญา “การค้าเสรี” (Laissez-faire) โดยไม่มีข้อจำกัดหรือการแทรกแซงจากรัฐ ภายใต้การค้าเสรีอังกฤษได้กลายเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมของโลก ด้วยการสั่งเข้าวัตถุดิบราคาถูกจากทวีปอื่น และส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก โดยปราศจากข้อกีดกันหรืออุปสรรคใด ๆ นักเขียนนิรนามชาวอังกฤษผู้หนึ่ง บันทึกเรื่องนี้ในปี ค.ศ. 1832 ไว้อย่างชัดเจนว่า

“เป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่า สหราชอาณาจักรดินแดนอันเป็นที่รักยิ่งของเรา ได้ถูกกำหนดให้มีภาระหน้าที่อันสูงส่งในการประกอบกิจกรรมอุตสาหกรรมเพื่อประเทศน้อย ๆ ทั้งหลาย ญาติโพ้นทะเลของเราจักส่งถึงเราในลำเรืออันเต็มไปด้วยฝ้ายจากหุบเขามิสซิสซิปปี อินเดียจักให้ปอแก่เรา รัสเซียจักให้ปอกับป่านสำหรับทอผ้าลินิน และหินปูนเหล็กสำหรับโรงงานของเรา ช่างฝีมือและนักคิดค้นของเราจักให้เครื่องจักรกลที่จะสานทอวัตถุเหล่านี้ให้เป็นผ้าที่ประณีตงดงามแก่ประชาชาติทั้งมวลทั้งหมดจักถูกบันดาลจากเราและทำให้เหมาะแก่การใช้ของผู้คนทั้งหลายเรือของเราซึ่งมาถึงเราด้วยวัตถุดิบเต็มเพียบ จักกลับไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลกด้วยสินค้าเต็มเพียบเช่นเดียวกัน การแลกเปลี่ยนวัตถุดิบด้วยสินค้าสำเร็จรูปภายใต้บทบัญญัติอันเป็นธรรมชาตินี้ จักทำให้แต่ละชาติเป็นผู้รับใช้ของอีกฝ่ายหนึ่ง และป่าวประกาศความเป็นพี่น้องของมนุษย์สันติภาพและความปรารถนาดีจักปกคลุมโลก ประเทศแล้วประเทศเล่าจักต้องทำตามตัวอย่างของเรา และการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยเสรีจักมีอยู่ในทั่วทุกแห่ง ท่าเรือของเราจักเปิดกว้างเช่นเดียวกับของเราที่เปิดกว้างสำหรับวัตถุดิบของเขา” (Knowles 1921: 128)

เพราะความได้เปรียบสูงสุดของอังกฤษทั้งในเรื่องเทคโนโลยีอุตสาหกรรม พลังทางเศรษฐกิจ และการครองตลาดโลก อังกฤษจึงเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์

เต็มที่ในการส่งเสริมการค้าเสรีระหว่างประเทศ ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว หลักการค้าเสรีของอังกฤษก็คือการผูกขาดตลาดโลกของอังกฤษนั่นเอง การล่าอาณานิคมจึงหมดความจำเป็นลงไป ระยะนี้จึงเป็นระยะที่การล่าอาณานิคมจางคลายลงไป

ในเวลานั้นรัฐบาลอังกฤษได้รับอิทธิพลทางการเมืองอย่างสูงสุด และด้วยสนธิสัญญามิตรภาพและการค้าเสรี อังกฤษได้รับทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการจากทวีปอื่น อย่างไรก็ตามรัฐบาลอังกฤษพร้อมที่จะใช้กำลังทหารเข้าผนวกดินแดนแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นอาณานิคม ถ้าผลประโยชน์ในดินแดนเหล่านั้นไม่ได้รับการตอบสนอง เจ. แกลลาเกอร์ (J. Gallagher) และอาร์. โรบินสัน (R. Robinson) นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษเองได้ให้สมญานามยุคนี้ว่า "จักรวรรดินิยมการค้าเสรี" (Free Trade Imperialism) ทั้งสองท่านสรุปว่า "นโยบายการค้าเสรีที่ว่า 'การค้า มีใช้การยึดครอง' ควรจะอ่านว่า 'การค้ากับการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการถ้าเป็นไปได้ การค้ากับการยึดครองถ้าจำเป็น'" (Gallagher & Robinson 1953: 1-15) ดังนั้น ยุคนี้จึงเป็นที่รู้จักกันว่ายุคจักรวรรดินิยมการค้าเสรี สัญลักษณ์ของยุคนี้ก็คือ การที่เดวิด ลิฟวิงสโตน (David Livingstone) ฝ่าแอฟริกาออกเป็นรูปกากบาท และเรือรบอังกฤษยิงปืนใหญ่ถล่มชายฝั่งของประเทศจีนในนามของสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์แห่งการค้าเสรี

๓. ทุนนิยมผูกขาดกับการล่าอาณานิคมทั่วโลก

ระยะที่สาม (ค.ศ. 1870-1914) เป็นระยะที่ทุนนิยมอุตสาหกรรมและจักรวรรดินิยมการค้าเสรีถูกแทนที่ด้วยทุนนิยมผูกขาดและการฟื้นคืนชีพของลัทธิล่าอาณานิคม การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 2 ทำให้ทุนนิยมผูกขาดที่เกิดขึ้นใหม่สามารถปฏิบัติการได้อย่างกว้างขวางไปทั่วโลก

การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 2 ซึ่งเริ่มต้นประมาณปี ค.ศ. 1870 ได้ให้กำเนิดโครงสร้างการผลิตอย่างใหม่ และการนำวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรม ในการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งแรกนั้น นายช่างที่สามารถเป็นผู้นำในการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องจักรกลในอุตสาหกรรมทอผ้า การทำเหมืองแร่ การ

ถลุงโลหะ และการขนส่ง ตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ. 1875 เป็นต้นมา วิทยาศาสตร์ได้แสดงบทบาทที่เด่นชัดกว่า มีนักวิทยาศาสตร์จำนวนมากที่ทำการวิจัยเชิงอุตสาหกรรม ในห้องทดลองซึ่งประกอบด้วยเครื่องมือและเทคโนโลยีที่ซับซ้อน ห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์เหล่านี้ได้ค่อย ๆ เข้าแทนที่โรงจักรกลของนักประดิษฐ์ในยุคก่อน ในที่สุดวิทยาศาสตร์ก็ได้ส่งผลกระทบต่อวงการอุตสาหกรรมทั้งหมด

ระหว่างการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 2 วิธีการผลิตที่สำคัญสองอย่างได้รับการพัฒนาขึ้นมา วิธีการแรกคือการผลิตชิ้นส่วนที่ได้มาตรฐานและใช้สับเปลี่ยนกันได้ ส่วนวิธีการที่สองคือการประกอบชิ้นส่วนเหล่านี้ด้วยแรงงานที่น้อยที่สุด อุตสาหกรรมของสหรัฐอเมริกาได้นำวิธีการผลิตอย่างใหม่นี้มาใช้ โดยในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เฮนรี ฟอร์ด (Henry Ford) ได้ประยุกต์วิธีการนี้ด้วยการประดิษฐ์สายพานที่เคลื่อนที่ได้ และให้สายพานเหล่านี้เป็นตัวนำชิ้นส่วนรถยนต์มายังคนงานประกอบรถยนต์โดยไม่ขาดระยะ

ผลกระทบของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 2 ต่อระบบเศรษฐกิจของโลกในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ก็คือการเปลี่ยนจากทุนนิยมแข่งขันมาเป็นทุนนิยมผูกขาด ในระยะนี้การสร้างโรงงานที่ใหญ่โตด้วยเงินทุนมหาศาลได้กำจัดการจักรรอบครวขนาดเล็กลงเกือบหมดสิ้น บริษัทอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ได้เข้าแทนที่บริษัทเล็ก ๆ ที่เคยแข่งขันกัน และกลายเป็นบริษัทการค้าผูกขาดไป ขณะเดียวกันประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ก็ได้เกิดขึ้นในยุโรป และท้าทายบทบาทความเป็นผู้นำของอังกฤษในตลาดระหว่างประเทศ ความขัดแย้งของบรรดาประเทศโลกที่หนึ่ง ประจวบกับลัทธิดาร์วินทางสังคม (Social Darwinism) ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ได้นำไปสู่การละทิ้งหลักการค้าเสรีและการฟื้นฟูของลัทธิอาณานิคม

ลัทธิดาร์วินทางสังคม คือลัทธิที่เชื่อว่าชีวิตดำรงอยู่ด้วยการดิ้นรนต่อสู้ และผู้ที่ปรับตัวได้ดีที่สุดเท่านั้นจึงจะอยู่รอด ลัทธิดาร์วินทางสังคมได้ให้ระบบตรรกะที่สนับสนุนการขยายดินแดนและการล่าอาณานิคม ทำให้การครอบครองของยุโรปต่อดินแดนและประชาชนในทวีปอื่นกลายเป็นสิ่งที่ถูกต้อง โดยอธิบายว่าเป็นการต่อสู้เพื่อชิงความเป็นใหญ่ระหว่างอำนาจจักรวรรดินิยมและคู่แข่ง ผล-

ผลลัพธ์สุดท้ายของปัจจัยทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และทฤษฎีความคิดเหล่านี้ ก็คือการแพร่ขยายของลัทธิอาณานิคมในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 สตาวริอานอส (Stavrianos 1981: 263-264) ชี้ว่า ขณะที่โดยถัวเฉลี่ยแล้วดินแดนอาณานิคมจำนวน 83,000 ตารางไมล์ ถูกยึดครองในแต่ละปีระหว่าง ค.ศ. 1800 ถึง 1875 ตัวเลขดังกล่าวได้พุ่งขึ้นเป็น 240,000 ตารางไมล์ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1875 ถึง 1914 อังกฤษได้ผนวกดินแดนจำนวน 4.25 ล้านตารางไมล์กับประชากรอีก 66 ล้านคน เข้าเป็นอาณานิคมของตน ระหว่าง ค.ศ. 1871 ถึง 1900 ฝรั่งเศสผนวกดินแดน 3.5 ล้านตารางไมล์และประชากรอีก 26 ล้านคน รัสเซียในเอเชียผนวกดินแดน .5 ล้านตารางไมล์กับประชากรอีก 6.5 ล้านคน และเยอรมนีผนวกดินแดน 1 ล้านตารางไมล์และประชากรอีก 13 ล้านคน แม้แต่เบลเยียมซึ่งเป็นประเทศเล็ก ๆ ก็ยังยึดครองดินแดนถึง 900,000 ตารางไมล์กับประชากรอีก 8.5 ล้านคน การยึดครองนี้เมื่อรวมเข้ากับดินแดนอาณานิคมเก่าทำให้เกิดสภาพซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนเลยว่า อาณานิคมเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งของโลกได้ยึดครองโลกที่เหลือทั้งหมด

สัญลักษณ์ของยุคนี้ก็คือ การขุดคลองสุเอซและคลองปานามาเพื่อเชื่อมมหาสมุทรเข้าด้วยกัน รถไฟข้ามทวีปที่ขยายไปถึงแอฟริกา ไชบีเรีย และอเมริกาเหนือ เครือข่ายสายเคเบิลทางโทรศัพท์และโทรเลขที่โยงข้ามได้ทั้งมหาสมุทรและโยงใยทั่วทวีป ระบบทุนนิยมผูกขาดนี้ทำให้แอฟริกาทั้งทวีปตกเป็นอาณานิคม และจีนกับรัสเซียถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจตลาดเสรีของโลก

การแข่งขันของประเทศต่าง ๆ ในยุโรป พร้อมกับอำนาจทางทหารและกำลังทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น ทำให้ลัทธิอาณานิคมขยายตัวไปถึงทุกทวีป และผนวกประเทศโลกที่สามทั้งหมดเข้าสู่ระบบโลก ไม่เคยมีปรากฏการณ์เช่นนี้มาก่อนในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติที่ว่าประเทศในยุโรปเพียงไม่กี่ประเทศได้เข้าครอบครองโลกที่เหลือเกือบทั้งหมด ประเทศที่รอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของยุโรปมีเพียงไม่กี่ประเทศเท่านั้น ซึ่งรวมทั้งจีนที่ถูกอังกฤษบังคับขอเช่าเกาะฮ่องกง และโปรตุเกสเช่าเกาะมาเก๊า ประเทศไทยที่ต้องยอมเสียดินแดนบางส่วนและสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเพื่อแลกกับเอกราช และญี่ปุ่นซึ่งพัฒนา

ประเทศตามแบบอย่างตะวันตกได้สำเร็จก่อนใคร และมีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองเพียงพอที่จะต่อรองกับตะวันตกได้

๔. การตอบโต้ทุนนิยมผูกขาดกับลัทธิอาณานิคมใหม่

ในระยะที่สี่ (ค.ศ. 1914-1991) ทุนนิยมผูกขาดถูกตอบโต้และตกอยู่ในสถานะตั้งรับ อันเนื่องมาจากการขัดแย้งกันเองทางความคิดและผลประโยชน์กับความตื่นตัวของประชาชนในโลกที่สาม ความขัดแย้งภายในของระบบทุนนิยมผูกขาดแสดงตัวออกมาในรูปของสงครามโลกครั้งที่ 1 ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ทั่วโลก (Great Depression) สงครามโลกครั้งที่ 2 และการแข่งขันหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างสหรัฐอเมริกา ยุโรปตะวันตก และญี่ปุ่น ความขัดแย้งกันเองของระบบทุนนิยมผูกขาดยังสะท้อนออกมาในรูปของปัญหาภายในของโลกที่หนึ่งเอง เช่น ปัญหาเงินเฟ้อท่ามกลางการถดถอยทางเศรษฐกิจและการว่างงาน ความตึงเครียดภายใน และแรงกดดันภายนอกจากลัทธิชาตินิยมและขบวนการปฏิวัติในโลกที่สาม ทำให้ทุนนิยมผูกขาดจำเป็นต้องคืนอิทธิพลทางการเมืองแก่ประเทศอาณานิคมทั้งปวง อย่างไรก็ตาม การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3 ส่งผลให้เกิดลัทธิอาณานิคมใหม่ขึ้น ซึ่งโลกที่หนึ่งยังคงครอบงำเศรษฐกิจของโลกที่สามต่อไปทั้งทางตรงและทางอ้อม

ในขณะที่การค้นพบและการประดิษฐ์เครื่องจักรกล ซึ่งในที่สุดแล้วนำไปสู่การสร้างรถจักรไอน้ำและเรือกลไฟ เป็นต้นเหตุสำคัญของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งแรก และการทดลองทางวิทยาศาสตร์ด้วยเครื่องมือและเทคโนโลยีที่ซับซ้อนขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดไฟฟ้า โทรศัพท์ โทรเลข รถยนต์ และเครื่องบินในเวลาต่อมา ได้กลายเป็นต้นเหตุของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 2 นั้น เทคโนโลยีทางการทหารกลายเป็นต้นเหตุสำคัญของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3 ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ตลอดประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติเตรียมสงครามเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการคิดค้นทางเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพอย่างสำคัญได้เกิดขึ้น เทคโนโลยีทางการทหารได้รับความสำคัญเหนือการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ทั้งหมด

ผลที่เกิดขึ้นก็คือการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3 ซึ่งส่งผลกระทบต่อโลกอย่างรวดเร็วและลึกซึ้งกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมทั้งสองครั้งที่ผ่านมา การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3 ครอบคลุมถึงคุณลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ยุคปรมาณู (Atomic Age) สงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเทคโนโลยีทางนิวเคลียร์ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี และญี่ปุ่น ต่างแข่งขันกันผลิตระเบิดปรมาณูลูกแรกเพื่อเอาชนะสงคราม การทดลองระเบิดปรมาณูลูกแรกของสหรัฐอเมริกาในทะเลทรายโมแฮเว่เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม ค.ศ. 1945 และการทิ้งระเบิดปรมาณูของสหรัฐในญี่ปุ่นที่เมืองฮิโรชิมาเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 1945 และที่เมืองนางาซากิเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1945 เป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มต้นยุคปรมาณู และการใช้พลังงานปรมาณูเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ (Goldman 1986: vii)

2. ยุคอวกาศ (Space Age) ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 การทิ้งระเบิดถล่มกรุงลอนดอนด้วยจรวดวี-2 (V-2) ของเยอรมนี เป็นจุดเริ่มต้นของเทคโนโลยีจรวด ซึ่งในที่สุดแล้วนำไปสู่ยุคอวกาศ เทคโนโลยีด้านอวกาศเริ่มต้นขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 1957 เมื่อสหภาพโซเวียตส่งยานอวกาศลำแรกชื่อสปุตนิก 1 (Sputnik I) ขึ้นสู่วงโคจรของโลกได้สำเร็จ การมาถึงของยุคอวกาศเปรียบเทียบกับกับการที่สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำเคลื่อนตัวจากในน้ำขึ้นมาบนบกเป็นครั้งแรกเมื่อกว่า 300 ล้านปีที่แล้ว เทคโนโลยีด้านอวกาศเป็นตัวนำสำคัญที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่แห่งยุคโลกาภิวัตน์ (Stavrianos 1981: 434-435)

3. ยุคคอมพิวเตอร์ (Computer Age) ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่นเดียวกัน เพื่อที่จะต่อสู้กับเครื่องบินของฝ่ายเยอรมนี อังกฤษได้คิดค้นระบบต่อสู้อากาศยานที่สามารถตรวจจับและทำนายการเคลื่อนที่ของวัตถุบนท้องฟ้าได้ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และระบบการทำงานโดยอัตโนมัติ ซึ่งรวมเรียกว่า "ไซเบอร์เนติกส์" (Cybernetics) ในเวลาต่อมา คอมพิวเตอร์นั้นประกอบด้วยเครื่องมือที่สามารถทำงานที่เป็นระบบและสลับซับซ้อนได้ในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนระบบอัตโนมัตินั้นเป็นการทำงานของเครื่องมือหรือระบบที่มีกลไกสั่งงานในตัวเอง เมื่อทั้งสองสิ่งนี้มาประกอบกัน

ทำให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพและลดแรงงานของมนุษย์ลงได้เป็นอันมาก ไมเคิล พี. นิโคลส์ (Michael P. Nichols 1986: 74) ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของคอมพิวเตอร์ต่อวัฒนธรรมอเมริกันว่า

“การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมครั้งยิ่งใหญ่ที่เกิดขึ้นในทศวรรษที่ 1980 คือการปฏิวัติของคอมพิวเตอร์ นับตั้งแต่การเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1949 เป็นต้นมา คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์ได้แพร่หลายในอัตราที่เหมือนกับกระเปาะ และได้ปฏิวัติวัฒนธรรมของเราพร้อมกันไปด้วย ตามตัวเลขของบริษัทข้อมูลระหว่างประเทศ (International Data Cooperation) ในปี ค.ศ. 1977 มีการติดตั้งคอมพิวเตอร์ห้าแสนเครื่องในสหรัฐ ต่อมาในปี ค.ศ. 1984 เพียงปีเดียวเท่านั้นมีการจำหน่ายคอมพิวเตอร์ถึงเกือบ 8 ล้านเครื่อง ก่อนจะสิ้นสุดทศวรรษที่ 1980 ชาวอเมริกันกว่า 20 ล้านคนจะทำงานด้วยคอมพิวเตอร์ ประชาชนใช้คอมพิวเตอร์ทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน โรงงาน โรงเรียน และสถานเริงรมย์ มีการใช้คอมพิวเตอร์ในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล การพิมพ์ตัวอักษร และการเล่นเกมส่ทางอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์สามารถจัดระบบจราจร ทำหน้าที่แทนเสมียน และเล่นหมากลุกได้”

ในปี ค.ศ. 2000 จำนวนผู้ใหญ่วอเมริกันที่ใช้อินเทอร์เน็ต (Internet) ได้เพิ่มจำนวนเป็น 104 ล้านคนหรือร้อยละ 56 ของจำนวนผู้ใหญ่ในอเมริกาทั้งหมด รายงานการพัฒนาามนุษย์ของสหประชาชาติ (The UN Human Development Report 1999) ระบุว่า

“อินเทอร์เน็ต ซึ่งเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์ทั่วโลกเป็น “เครื่องมือสื่อสารที่เติบโตเร็วที่สุดเท่าที่เคยมีมา” ด้วยจำนวนผู้ใช้ที่คาดว่าจะเติบโตจาก 150 ล้านคนในปัจจุบันเป็นกว่า 700 ล้านคนในปี ค.ศ. 2001... การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์และการถอดรหัสพันธุกรรม ได้เข้ามาแทนที่การค้นหาคำ การยึดครองดินแดน และการสร้างเครื่อง

จักรกล ในฐานะที่เป็นหนทางสู่อำนาจเศรษฐกิจ

การพัฒนาเรื่องพลังงานปรมาณู คอมพิวเตอร์ และจรวดอันนำไปสู่ยุคอวกาศ เป็นรากฐานสำคัญของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3 เทคโนโลยีอย่างใหม่ภายใต้ระบบทุนนิยมทำให้บรรษัทข้ามชาติขยายตัวอย่างรวดเร็ว และนำไปสู่ยุคอาณานิคมใหม่ในโลกที่สาม

ลัทธิอาณานิคม (colonialism) ซึ่งประเทศในโลกที่หนึ่งครอบงำประเทศในโลกที่สามนั้นอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะคือ ระยะที่หนึ่งมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษและยุโรปตะวันตก ใช้แสนยานุภาพทางทหารที่เหนือกว่าเข้ายึดครองประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย แอฟริกา และอเมริกา โดยใช้ยุทธวิธี “แบ่งแยกและปกครอง” (divide and rule) เพื่อดักตวงทรัพยากร ธรรมชาติรวมทั้งแรงงานทาส และเพื่อเป็นตลาดระบายสินค้าอุตสาหกรรมของตน ทั้งหมดนี้กระทำไปพร้อม ๆ กับการป่าวประกาศหลักการและอุดมการณ์ “การค้าเสรี” (free trade)

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เกิดลัทธิอาณานิคมใหม่ (neo-colonialism) ระยะที่สองขึ้น มหาอำนาจโลกที่หนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา ยุโรปตะวันตก และญี่ปุ่น ได้ใช้เทคโนโลยีใหม่จากการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3 โดยผ่านบริษัทข้ามชาติของตน เข้าดักตวงแหล่งวัตถุดิบ แรงงานราคาถูก และตลาดระบายสินค้าจากโลกที่สาม ปลอมแปลงอุตสาหกรรมไว้ในโลกที่สาม และชนเอากำไรกลับสู่ประเทศของตน โดยนโยบายเศรษฐกิจของโลกที่สามผูกพันเข้ากับโลกที่หนึ่งเป็น “เศรษฐกิจพึ่งพา” (dependency economy) ทั้งหมดนี้กระทำภายใต้อุดมการณ์ “การพัฒนา” (development)

๕. ทุนนิยมการเงินกับการปล้นสะดมโลก

ระยะที่ห้า (ค.ศ. 1991-ปัจจุบัน) ภายหลังการสิ้นสุดลงของสงครามเย็น เมื่อสหภาพโซเวียตล่มสลายในปี ค.ศ. 1991 ลัทธิอาณานิคมใหม่ระยะที่สามได้เริ่มก่อตัวขึ้น โดยมีมหาอำนาจหนึ่งเดียวของโลกคือสหรัฐอเมริกาได้ผลักดันให้

โลกที่สามเปิดเสรีทางการเงิน ประเทศไทยได้ตอบสนองต่อนโยบายดังกล่าวของโลกที่หนึ่งโดยการเปิดเสรีทางการเงินเป็นชาติแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บรรษัทข้ามชาติทางการเงินของสหรัฐอเมริกาที่เรียกกันว่า เฮดจ์ฟันด์ ซึ่งมีจำนวนมากถึง 1,200 แห่งทั่วโลก และมีเม็ดเงินภายใต้การจัดการประมาณ 118,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (หนึ่งในเฮดจ์ฟันด์ที่สำคัญคือ ควอนตัมฟันด์ ของ จอร์จ โซรอส) ได้ใช้เงินทุนที่เหนือกว่าก่อนสถานการณ์ป่วนตลาดเงินตรา และเข้าโจมตีระบบเงินตราของเอเชียและโลกที่สามอย่างรุนแรงและรวดเร็ว ในปี ค.ศ. 1997 ไทยเป็นชาติแรกที่ตกเป็นเหยื่อแห่งลัทธิอาณานิคมใหม่ล่าสุดนี้ โดยธนาคารแห่งประเทศไทยต้องสูญเสียเงินสดสำรองที่เก็บสะสมมาตลอดระยะเวลากว่าสี่ทศวรรษแห่งการพัฒนาประเทศไปทั้งหมด 30,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ให้แก่บรรษัทข้ามชาติทางการเงินของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้แก่ ไทเกอร์ฟันด์ ของจูเลียน โรเบิร์ตสัน

ในอีกทางหนึ่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund หรือ IMF) ซึ่งเป็นกลไกของระบบทุนข้ามชาติ ได้เข้ามากำกับนโยบายเศรษฐกิจของไทย โดยใช้เงินกู้เป็นเครื่องต่อรองบีบให้รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายทางการเงิน อันส่งผลเป็นการสิ้นเนื้อประดาตัวของทุนท้องถิ่นระดับกลางและระดับล่าง โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ทุนระดับชาติในที่สุด บีบให้รัฐบาลไทยแก้กฎหมาย 11 ฉบับเพื่อเปิดทางให้ทุนข้ามชาติสามารถเข้าซื้อธนาคาร สถาบันการเงิน รัฐวิสาหกิจ สนาบบิน ที่ดิน อสังหาริมทรัพย์ และธุรกิจต่าง ๆ ได้ อย่างเสรี ซึ่งในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจปัจจุบันมีราคาต่ำมาก เมื่อคนไทยสิ้นเนื้อประดาตัวทางการเงิน และต่างชาติสามารถเข้ากว้านซื้อทุกสิ่งทุกอย่างได้ในราคาถูก สินทรัพย์ที่เป็นหัวใจของระบบเศรษฐกิจของประเทศส่วนใหญ่จึงตกอยู่ในมือของต่างชาติ และทั้งหมดนี้กระทำภายใต้อุดมการณ์ของคำว่า “โลกาภิวัตน์” (globalization)

ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) ได้ทำรายงานเผยแพร่ในปี ค.ศ. 1999 ว่า การเคลื่อนย้ายของเงินทุนระยะสั้น (hot money) ไปทั่วโลกอย่างเสรี ไร้การควบคุม ได้ทำอันตรายต่อเศรษฐกิจของประเทศที่ยังมีความอ่อนแอและขาดความเชี่ยวชาญด้านกลไกที่จะนำมาใช้ควบ

คุมดูแลการเคลื่อนย้ายของเงินทุน ในการประชุมองค์การครั้งที่ 10 ที่ประเทศ-
ไทย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2000 รูเบนส์ ริคูเพโร เลขาธิการองค์การ
ชาวบราซิล ได้เรียกร้องประชาคมโลกให้ควบคุมการเคลื่อนย้ายของเงินร้อน
เหล่านี้ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกประเทศร่วมกัน ให้ทุกประเทศได้มีโอกาส
พัฒนาขึ้นโดยลำดับ โดยไม่ถูกทำร้ายกลางคัน แม้ประชาคมโลกจะเรียกร้อง
อย่างไร แต่ดูเหมือนว่าสหรัฐอเมริกาจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อเรื่องนี้น้อยมาก
กล่าวอีกนัยหนึ่ง สหรัฐอเมริกาไม่เต็มใจที่จะควบคุมเฮดจ์ฟันด์เหล่านี้ ตรงกัน
ข้ามกลับจะอุมชูเมื่อเฮดจ์ฟันด์เสี่ยงพลา ดังกรณีต่อไปนี้

กองทุนลองเทอม แคปิตอล แมเนจเม้นต์ (Long Term Capital
Management หรือ LTCM) ซึ่งเป็นเฮดจ์ฟันด์รายใหญ่ของโลก ประสบ
ปัญหาขาดทุนมหาศาลถึง 4,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เนื่องจากขาดทุนจากการ
เก็งกำไรอัตราแลกเปลี่ยนในเอเชียและรัสเซียเมื่อต้นปี 2542 ก็ปรากฏว่า
ธนาคารกลางสหรัฐได้ออกโรงเรียกร้องให้สถาบันการเงิน 15 แห่งซึ่งเป็นเจ้าหนี้
ของแอลทีซีเอ็ม อัดฉีดเงินช่วยเหลือด้วยเม็ดเงินสูงถึง 1 แสนล้านดอลลาร์
สหรัฐ โดยอ้างว่าหากไม่ช่วยเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อระบบการเงินของโลก
(มติชนรายวัน, 3 เมษายน 2543: 8)

ผู้เขียนเห็นว่า คำว่า “การค้าเสรี” “การพัฒนา” ตลอดจน “โลกาภิวัตน์”
ในปัจจุบัน ล้วนเป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์ที่มหาอำนาจตะวันตกสร้างขึ้น เพื่อ
ให้เกิดเป็นภาพลวงตาว่า การยึดครองทางเศรษฐกิจของโลกที่หนึ่งต่อโลกที่สาม
นั้น ดำเนินไปบนหลักการของความถูกต้องชอบธรรมแล้ว หายนะของประเทศ
ในเอเชียโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยนั้นคือ ความไม่ตระหนักรู้ถึงโครงสร้าง
ระบบโลกอันโยงใยซับซ้อน รวมทั้งเครื่องมือทางอุดมการณ์อันเป็นภาพลวงตา
ของระบบทุนข้ามชาติเหล่านี้ ผู้นำและนายทุนของเอเชียรวมทั้งประเทศไทยยัง
หลงใหลได้ปลื้มกับอุดมการณ์ “โลกาภิวัตน์” ไม่สร้าง แม้จะพบบทเรียนวิกฤต
เศรษฐกิจอันเจ็บปวดก็ไม่เรียนรู้และหลบจำ

นโยบายของ IMF รวมทั้งธนาคารโลก (World Bank) นั้นมี “จิตใจ
ของนักล่าอาณานิคมเก่า” เจือปนอยู่ด้วย จึงขึ้นนโยบายการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ
ไปสู่ความหายนะยิ่งขึ้น เพื่อการเข้ายึดครองสถาบันทางเศรษฐกิจทั้งปวงใน

เอเชียรวมทั้งประเทศไทย และเพื่อกระตุ้นมิให้เอเชียกลายเป็นคู่แข่งชั้นของ ตะวันตกในศตวรรษที่ 21 นี้ การทำตามนโยบายของ IMF จึงเท่ากับเป็นการ ติดกับของลัทธิอาณานิคมใหม่ล่าสุด ทำให้เอเชียรวมทั้งประเทศไทยตกเป็น เมืองขึ้นทางเศรษฐกิจของมหาอำนาจตะวันตกโดยไม่รู้ตัว ที่น่ากลัวยิ่งกว่านั้นก็คือ ผู้นำไทย (รวมทั้งผู้นำเอเชียอีกหลายประเทศ) มิได้ตระหนักว่าเรากำลังอยู่ใน สถานะ “สงคราม” กับมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งกำลังจู่โจมประเทศไทยและ เอเชียทั้งหมด ด้วยกองเรือรบของบรรษัทข้ามชาติทางการเงิน ที่ผ่านมาทาง ระบบอินเทอร์เน็ตและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ โดยมี IMF ธนาคารโลก และ ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank หรือ ADB) เป็นเครื่องมือหรือกลไกที่สำคัญ แต่กลับสำคัญผิดคิดว่า ศัตรูยุคใหม่ที่พรางตัว อยู่ในม่านหมอกของอุดมการณ์ “โลกาภิวัตน์” คือมหาмир ทำให้ประเทศไทย กำหนดยุทธศาสตร์ที่ผิดพลาด จนเสี่ยงพลาและบอบช้ำในสงครามเศรษฐกิจ ครั้งแล้วครั้งเล่า ด้วยอำนาจแห่งอิทธิพลและความหลงมกมายในตะวันตกของผู้นำไทยเอง

เงื่อนไขล่าสุดของกลุ่มทุนข้ามชาติก็คือการผลักดันให้เกิด “ข้อตกลง พหุภาคีว่าด้วยการลงทุน” (Multilateral Agreement on Investment หรือ MAI) ซึ่งเปิดโอกาสให้มีการลงทุนเสรีในประเทศต่าง ๆ โดยทุนต่างชาติจะได้ รับสิทธิเท่าเทียมกับทุนในชาติทุกประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านการใช้ทรัพยากร ระบบภาษี การโยกย้ายทุนออก การส่งเสริมจากรัฐ การนำเงินตราหรือกำไร ออกนอกประเทศได้ (สุทธิ 2541: 31-40) ผลย่อมเท่ากับเปิดโอกาสให้กลุ่มทุน ข้ามชาติของโลกทุ่มเงินที่มีมากกว่ามหาศาลเข้าไปแข่งขันกับทุนในชาติ และ ทำลายทุนชาติไปในที่สุด แม้ว่าประชาชนในโลกที่สามจะออกมาต่อต้าน “ข้อ ตกลงพหุภาคีว่าด้วยการลงทุน” น้อย่างจริงจัง แต่ผู้นำของประเทศโลกที่สาม ส่วนใหญ่อาจเห็นดีเห็นงามตามไปด้วย โดยมิได้ตระหนักถึงภัยอันตรายของ ข้อตกลงดังกล่าว

การละทิ้งแนวทางของลัทธิมาร์กซ์และเลนินในยุโรปตะวันออก และการ ที่จีนกับรัสเซียได้หันมาใช้ระบบเศรษฐกิจที่มีกลไกตลาด ทำให้โลกทั้งโลกรวม กันอีกครั้งหนึ่งภายใต้ระบบทุนนิยม บรรษัทข้ามชาติได้ย้ายโรงงานอุตสาหกรรม

จากโลกที่หนึ่งมายังโลกที่สามอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสวงหาแรงงานราคาถูกและผลกำไรมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานและการถดถอยทางเศรษฐกิจในหมู่ประชาชนสามัญในโลกที่หนึ่งรุนแรงยิ่งขึ้น ความมั่งคั่งได้จำกัดอยู่ในมือของชนชั้นผู้นำของระบบทุนนิยม ขณะเดียวกันบรรษัทข้ามชาติทางการเงินก็เข้าโจมตีตลาดเงินตราของโลกที่สาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียและประเทศไทย และชนเอาเงินสดสำรองไปเป็นจำนวนมาก จนก่อให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจไปทั่วทั้งเอเชีย ชนชั้นปกครองของเอเชียและโลกที่สามยังคงร่วมมือกับบรรษัทข้ามชาติอย่างใกล้ชิด ภายใต้การชี้นำจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ธนาคารโลก ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย และองค์กรอื่น ๆ อันเป็นกลไกของระบบทุนนิยมโลก ในโลกอันไร้พรหมแดนนี้ เจ้าของทุนข้ามชาติได้กลายเป็นชนชั้นผู้มั่งคั่งที่สุดของโลก ผู้ซึ่งควบคุมปัจจัยการผลิต กลไกทางการเงิน และทรัพยากรเกือบทั้งหมดของโลกไว้ในมือ ขณะเมื่อรุ่งอรุณแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 21 ได้มาถึง

บรรณานุกรม

- Gallagher, J., and R. Robinson. 1953. The imperialism of free trade. *Economic History Review*, VI.
- Goldman, Peter. 1986. *The end of the world that was: Six lives in the atomic age*. New York and Scarborough, Ontario: New American Library.
- Knowles, L. C. A. 1921. *The industrial and commercial revolution in Britain during the nineteenth century*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Nichols, Michael P. 1986. *Turning forty in the eighties*. New York: Simon & Schuster, Inc.
- Stavrianos, L. S. 1981. *Global rift: The third world comes of age*. New York: William Morrow and Company, Inc.
- United Nations. 1999. *The UN human development report*. New York: United Nations.
- สุธี ประศาสน์เศรษฐ. 2541. ข้อตกลงพหุภาคีว่าด้วยการลงทุน (MAI): แผนรุกรณาตของกลุ่มทุนข้ามชาติ. วิกฤติเอเชีย, พิทยา ว่องกุล, บก. วิกฤติเอเชีย. กรุงเทพฯ: โครงการวิถิทรรศน์.
- อัลวิน ทอฟฟเลอร์. 2536. *คลื่นลูกที่สาม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. แปลและเรียบเรียงโดย สุกัญญา ดีระวานิช [บก.], รจิตลักษณ์ แสงอุไร, ยุบล บุญจรงค์กิจ, วิภา อุดมฉันท. กรุงเทพฯ: Global Brain Publication.